

Socio-Economic Problems and the State

journal home page: <http://sepd.tntu.edu.ua>

Vladymyr, O. (2021) Formuvannia tradytsii finansovoho zabezpechennia diialnosti ta rozvytok bankivskoi spravy na zemliakh Ternopilshchyny [Formation of traditions of financial support of activity and banking development on the Ternopil region's lands]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-Economic Problems and the State] (electronic journal), Vol. 25, no. 2, pp. 511-522. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21vomnzt.pdf>

ФОРМУВАННЯ ТРАДИЦІЙ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ НА ЗЕМЛЯХ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

Ольга ВЛАДИМИР

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
вул. Руська, 56, м. Тернопіль, 46001, Україна
e-mail: olhavlada@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1244-101X>

Article history:

Received: October, 2021
1st Revision: October, 2021
Accepted: November, 2021

JEL classification:

G20
G21
P34
R51

UDC:

330.8
336
336.7

DOI:

<https://doi.org/10.33108/sepd2022.02.511>

Анотація. У статті розглянуто особливості формування традицій фінансового забезпечення діяльності приватних господарств і громадських об'єднань на землях Тернопільщини. Охарактеризовано основні тенденції становлення та розвитку банківської справи на Західних землях України, в тому числі і на Тернопільщині. Розглянуто основні різновиди фінансово-кредитних товариств, які функціонували на землях Тернопільщини наприкінці XVIII – початку XX століть. З'ясовано, які банки були одними з перших у місті Тернополі та області. Досліджено, які установи тепер функціонують у будівлях перших банків. Обґрунтовано основні причини та мету створення фінансово-кредитних товариств територіальними громадами наприкінці XVIII – початку XX століть. Розглянуто роль сільських кооперативів та банків у житті українців в часи польської та австро-угорської окупації. Проведено аналіз трансформацій фінансово-кредитних установ Західної України та Тернопільщини після Другої світової війни та приходу радянського окупаційного режиму. Досліджено основні тенденції розвитку банківської справи після здобуття Україною незалежності. Розглянуто, яким чином структура банківської системи була представлена у Тернопільській області. Визначено основні напрями та ті сфери діяльності, які комерційні банки кредитували у значних розмірах, а також ті галузі які постійно відчували недофінансування як з боку держави, так і з боку банківського сектору. Розглянуто вплив реформи банківської системи України 2014-2015 років на економічну активність банківського та підприємницького бізнесу Тернопільщини. Виявлено негативні тенденції у зміні структури банківського капіталу – не на користь національного капіталу. Обґрунтовано існування ризиків зростання частки іноземного капіталу у банківському секторі національної економіки. Виявлено основні проблеми розвитку кредитних спілок за сучасних умов. Доведено існування взаємозв'язку та взаємообумовленості між часткою національної складової у капіталі фінансово-кредитних установ і рівнем розвитку стратегічно-важливих економічних та соціальних державотворчих процесів. Визначено основні проблеми та шляхи їх вирішення з метою розширення можливостей фінансового забезпечення діяльності національного бізнесу та територіальних громад.

Ключові слова: фінансування, фінансове забезпечення діяльності, фінансово-кредитні товариства, кооперативи, кредитні спілки, ощадні каси, банки, комерційні банки, Національний банк України, землі Тернопільщини.

Владимир О. Формування традицій фінансового забезпечення діяльності та розвиток банківської справи на землях Тернопільщини [Електронний ресурс] / Ольга Владимир // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2021. — Вип. 2 (25). — С. 511-522. — Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21vomnzt.pdf>

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.

1. Постановка проблеми.

Питання пошуку джерел та можливих шляхів фінансового забезпечення діяльності як домашніх господарств, так і підприємств та організацій було і залишається одним із найважливіших. Безумовно, найважливішою передумовою успішного ведення підприємницької діяльності є наявність висококваліфікованих працівників та ефективного управління ними. Водночас, наявність та відносно простий доступ до фінансових ресурсів забезпечує можливість залучення усіх інших, необхідних ресурсів для підприємництва, в тому числі і трудових. В умовах обмеженості та дорожнечі залучення коштів із зовнішніх джерел суб'єкти підприємництва вдаються до застосування різних форм фінансування власної справи. Особливо актуальними ці проблеми є для малого бізнесу та невеликих територіальних громад. Окрім обсягів фінансування важливим моментом залишається і природа походження залучених коштів, адже відомо, що іноземні інвестори відстоюватимуть, передусім, власні інтереси, а не інтереси територіальних громад та національні інтереси країни походження об'єкта інвестування.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій.

В економічній літературі можна зустріти чимало праць присвячених дослідженню проблематики фінансового забезпечення малого та середнього бізнесу, зокрема, їй присвятили свої праці такі науковці як О. І. Масна, Л. О. Вдовенко, С. І. Юрій, В. М. Мельник, О. П. Кириленко, С. Л. Коваль та багатьох інших. Особливості функціонування банківських установ та їх роль у фінансуванні суб'єктів господарювання досліджують О. В. Дзюблюк, В. А. Ющенко, В. І. Міщенко, І. С. Гуцал.

3. Невирішена частина проблеми.

За умов централізації влади та розширення управлінських повноважень територіальних громад питання фінансування і місцевого бізнесу, і соціальних програм продовжує викликати зацікавлення в науковців та практиків. Традиції залучення фінансових ресурсів місцевими територіальними громадами в Україні, в тому числі і на землях Тернопільщини, мають відносно давню історію, дослідження та аналіз якої сьогодні є вкрай важливими та потребують більш глибокого вивчення.

4. Виклад основного матеріалу.

Як відомо, з метою залучення кредитів, розміщення тимчасово вільних коштів і здійснення розрахункових операцій різні суб'єкти економічних відносин звертаються до банківських установ. Банк (нім. bank, франц. banque, італ. banco – лава, контора, стіл міняйла) – основний посередник грошово-кредитних відносин, який шляхом виконання таких основних функцій як посередництво у кредиті, у платежах та у випуску кредитних грошей, забезпечує ефективність та неперервність руху всіх грошових потоків, що виникають на усіх етапах суспільного відтворення. Відтак, банківські установи відіграють ключову роль у фінансовому забезпеченні діяльності усіх суб'єктів економічних відносин. За функціями та характером виконуваних операцій банки поділяються на центральні (емісійні), комерційні, іпотечні, ощадні тощо.

Перші згадки про зародження і розвиток банківської справи на Тернопільщині датуються приблизно другою половиною XVIII ст. [1]. Першими установами, що отримали право на залучення коштів приватних осіб була мережа ощадних кас,

створена у 1780-х роках. Їх виникнення зумовлено розвитком товарно-грошових відносин, необхідністю формування нижньої ланки кредитної системи, а також залученням заощаджень населення. Основною метою діяльності цих кас було обслуговування селян та міщан. Проте становлення і розвиток фінансово-кредитної системи на землях Тернопільщини відбувалось під пильним опікуванням цісарського уряду та за домінуванням іноземного капіталу. Лише кінець XIX – початок XX ст. характеризується появою і зростанням українських фінансово-кредитних товариств і установ. Початок їм було покладено у 70-х роках XIX ст. шляхом організації братських кас та шпихлірів¹ при церковних парафіях, позичкових кас при товаристві «Просвіта». У Терєбовлі та інших містечках краю діяли Каси взаємодопомоги. У Бережанах і Чорткові в кінці XIX ст. організовано кредитівку «Надія», в Бучачі з 1904 р. діяла кредитова кооператива Повітове Товариство Ощадностей і Позичок «Праця» [2]. У місті Зборові в 1881 р. польськими дідами засновано кредитову кооперативу «Товариство Задаткове». Оскільки її членами здебільшого були українські селяни, то у 1890-х роках поляки заснували свій «Банк Залічкови». В 1920-х роках усі вище згадані кредитівки, окрім «Банку Залічкового» було перейменовано в «Український Кооперативний Банк» або просто «Українбанк» [3].

У Борщеві було два банки: «Український Кооперативний Банк», заснований 7 квітня 1907 року та «Повітовий Кооперативний Банк». Діяли також кредитові кооперативи «Руський Народний Дім», а з 1924 р. «Український Народний Дім», у 1908 р. відкрито «Руську Касу». У селах Борщівщини та інших повітів діяли також Жидівські (єврейські) кредитові спілки, які через не вигідні умови співпраці не одне селянське господарство довели до банкрутства [4].

У містечку Заліщики із 1873 року діяла «Руська Народна Каса», у селі Касперівці в 1907 році засновано торговельно-кредитову кооперативу «Єдність». Із 1917 р. діяв «Краєвий Кредитовий Союз». Також, у Заліщицькому повіті працювало Кредитове товариство «Віра», котре надавало позички селянам на умовах поруки двох поручителів [4].

В межах усієї Тернопільщини діяли станиці ощадности та кредитівки райфайзенського типу. «Райфайзенки» – це сільські кооперативи названі в честь німецького кооператора В. Ф. Райфайзена. «Райфайзенки» були кооперативами I ступеня. Вони суттєво відрізнялись від міських кредитних кооперативів, які в Західній Україні спочатку називались «Повітовими кредитними касами», а у 30-х роках XX ст. були відомі як Українбанки. Різниця між ними полягала у відсутності векселевих позик у сільських кредитних кооперативах. Векселі були надто дорогими та ризикованими для селян. «Райфайзенки» користувалися звичайними «скриптами» (квитанціями). У сільських кредитівках, на відміну від міських, була необмежена відповідальність, а позики надавалися на триваліший термін, як правило до нового урожаю. Членами «райфайзенок» повинні були бути жителі одного села, однак на практиці досягти цього не вдалося, кредитівки об'єднували до 10 і більше сіл [5].

У 1867 р. у місті Тернополі закладено Акціонерний іпотечний банк на вулиці Костельній (нині вулиця Листопадова, 11) (рис. 1.а). Банк надавав дешеві кредити під заставу нерухомого майна, зокрема землі. Тепер у цій будівлі знаходиться Управління Державної казначейської служби України у м. Тернополі (рис. 1.б).

¹ Шпихлір – приміщення для зберігання продуктів рільництва, громадські комори збіжжя, а також громадські страхові фонди.

Рис.1.а. Акціонерний іпотечний банк, вул. Костельна, м. Тернопіль (кін. XIX ст), автор фото невідомий

Рис. 1.б. Управління Державної казначейської служби України, вул. Листопадова, 11, м. Тернопіль (поч. XXI ст), автор фото О. Владимир

2 січні 1870 р. на основі міського громадського фонду в Тернополі закладено міську Ощадну касу. Створенням фонду послужило 14 000 гульденів², отриманих містом за ґрунт, забраний під будівництво залізниці. За ці кошти придбано асигнації Іпотечного банку із високою відсотковою ставкою.

За 25 років існування Ощадна каса Тернополя добре розвинулась і змогла закупити землю на площі Собеського та розпочати у 1895 році будівництво власної кам'яниці коштом 70 000 золотих римських (рис. 2.а), третій поверх якої було надбудовано у 1962 році. Тепер у цій будівлі й надалі продовжує функціонувати Ощадбанк України (рис. 2.б).

Рис. 2.а. Ощадна каса Тернополя, площа Собеського (кін. XIX ст), автор фото невідомий

Рис. 2.б. Ощадний банк України, Майдан Волі, 2, м. Тернопіль (поч. XXI ст), автор фото О. Владимир

В кінці XIX ст. на вулиці Святоіванівській (нині вулиця М. Грушевського) зведено будинок Австро-Угорського банку (рис. 3.а), згодом там діяв Польський державний банк, потім Територіальне управління Національного банку України в Тернопільській області Управління Національного банку України в Тернопільській області, а тепер там знаходиться Територіальне управління Управління Державної Судової Адміністрації в Тернопільській області (рис. 3.б).

² Гульден – (нім. Gulden від golden – золотий). Золота, потім срібна монета в деяких європейських країнах 14-19 ст. Срібна монета в Австрії з 1753 по 1892 р. (в обігу до 1900 р.). Гульдени також називалися флоринами, ринськими, левами, золотими або злотими ринськими [6]. Ринський (також ренський, рейнський) – поширена в Україні, особливо в Галичині, українська назва австрійської та німецької валюти – гульдена (флорина).

Рис. 3.а. Австро-Угорський банк, вул. Святоїванівська, м. Тернопіль (кін. XIX ст), автор фото невідомий

Рис. 3.б. Територіальне управління Національного банку України в Тернопільській області; Територіальне управління Державної Судової Адміністрації в Тернопільській області, вул. М. Грушевського, м. Тернопіль (поч. XXI ст), автор фото О. Владимир

15 квітня 1899 р. окружний суд міста Тернополя зареєстрував перше на Поділлі «Повітове товариство кредитове», згодом назване «Руським банком». Одними з ініціаторів створення даного банку були В. Громницький, Г. Чубатий, С. Чикалюк. За весь час існування (з 1899 по 1939 роки) установа мала суто національний характер, забезпечувала кредитом українські організації і населення, за що була названа у народі «Українським банком». 1 листопада 1906 року банк перейшов у власний збудований будинок на вулиці А. Міцкевича (нині бульвар Т. Шевченка, 3) (рис. 4.а). Тепер у цій будівлі знаходиться Фінансове Управління Тернопільської міської ради (рис. 4.б).

Рис. 4.а) Руський банк, вул. А. Міцкевича, м. Тернопіль (кін. XIX ст), автор фото невідомий

Рис. 4.б) Фінансове Управління Тернопільської міської ради, бульвар Т. Шевченка, 3, м. Тернопіль (поч. XXI ст), автор фото О. Владимир

Українбанки, міські кредитні кооперативи мали повітовий характер і базували свою діяльність на принципах Шульце-Деліча³. Вони призначались для обслуговування міських жителів, але в умовах Західної України членами Українбанків були різні категорії населення: міщани-купці, міщани підприємці, а також ті міські жителі, основним заняттям яких було сільське господарство.

За перші 10 років діяльності банку число членів зросло із 199 до 9 396 осіб, значно збільшився розмір капіталу. Основними вкладниками створеного на кооперативних засадах банку була українська інтелігенція, а його послугами

³ Шульце-Деліч (Schulze-Delitzsch) Франц Герман (1808-1883) – німецький економіст, один з організаторів кооперативного руху в Німеччині. Кооперативна система Шульце-Деліча включала споживчі товариства, позиково-ощадні каси і виробничі асоціації. Основу економічної сили кредитного товариства Шульце-Деліч бачив в утворенні пайового капіталу, який служив сполучною ланкою між членами. Шульце-Деліч був рішучим противником державного регулювання діяльності кредитних кооперативів [7].

користувалися переважно українські селяни, міщани і громадські інституції. Зокрема, селяни отримували до 80 % позичок у легкій для сплати формі, що давало їм змогу звільнитись від лихварських боргів і закупити тисячі моргів землі. Значні суми банк виділяв на культурно-освітні і добродійні народні потреби. Тільки в 1903 році було виділено 2 000 крон⁴ на будівництво власного будинку «Міщанського братства» (теперішня обласна філармонія), 8 000 – на розбудову «Руської бесіди», надано кредити товариствам «Сокіл» та «Просвіта», виділено благодійні кошти «Селянській бурсі», «Рідній школі», «Студентському союзу».

Перша світова війна перервала діяльність банку, зате було збережено готівку і цінні документи, значну частину вкладів було повернуто вкладникам. З 1914 по 1923 роки будівля банку використовувалась для військових цілей, її займали російські, німецькі, українські, польські, а потім більшовицькі війська. З 1928 по 1930 роки там діяла редакція «Подільського голосу» – єдиної на всьому Поділлі україномовної газети. У 1939 році діяльність банку було припинено.

У 1913 році в Тернополі відкрито філію Віденського спілчанського банку. З 1918 року Західна Україна перебувала у складі Польщі, а тому функції Австро-Угорського банку перебрав Банк Польський. Під час польської окупації пошук коштів для розвитку української кооперації, приватного підприємництва став особливо гострою проблемою, розв'язання якої можна було досягнути шляхом створення та розвитку власних кредитних організацій. Характерною особливістю цього періоду було поширення українського кооперативного руху, який розглядався як знаряддя самоврядування та економічного самозахисту, школою, в якій люди вчилися бути господарями власної землі.

Таким чином, для українського населення в часи польської окупації кредитні установи мали винятково важливе значення. Вони були єдиним засобом творення національного капіталу, який місцеве населення могло використовувати не лише для фінансування господарських потреб та творення основ національної економіки, але й для підтримки та організації соціокультурних та освітніх заходів з метою збереження національних звичаїв та підтримки патріотичного виховання населення.

На землях Тернопільщини у 20-30 роках ХХ ст. функціонувала розвинута мережа різних українських ощадних товариств, кооперативів та акційних банків, тоді як, скажімо, на Волині, Поліссі та Холмщині українців змушували вступати до польських кооперативних асоціацій. Особливу роль у розвитку кредитної справи відігравали кредитні кооперативи, на основі яких було створено цілу систему ощадних та позичкових кас. Такі кооперативи проіснували до Другої світової війни. Так, на початку 1937 року в Бережанах було 19 кредитних кооперативів, Борщеві – 19, Бучачі – 25, Заліщиках – 6, Збаражі – 5, Зборові – 17, Копичинцях – 20, Підгайцях – 7, Тербовлі – 13, Тернополі – 23, Чорткові – 19 [8]. Майже 90 % кооперативів усієї Західної України діяли у Східній Галичині, а Тернопіль був її третім містом за величиною. Загальна кількість кредитних кооперативів на землях Західної України в 1938 років досягла 668. Українська кредитна кооперація була двоступеневою організацією. Її нижніми ланками були Українбанки (міські кредитні кооперативні установи) та кредитні каси-райфайзенки. Вони надавали коротко- та середньострокові кредити жителям міст і сіл. Документарною підставою отримання кредиту був вексель. Кредитні кооперативи не займалися складними банківськими операціями. Кредитні каси-райфайзенки створювались у великих селах, обслуговували виключно селян і характеризувались необмеженою відповідальністю їх членів. Вступний внесок був досить невеликим і становив 10 злотих.

Як бачимо, із середини 20-х років ХХ ст. західноукраїнські спілки розвивались

⁴ Крона (лат. *corona*, англ. *crown*, нім. *Krone*, скор. *Kr*, франц. *cougonne*) – загальна назва ряду західноєвропейських монет, а також грошова одиниця багатьох країн. Отримала свою назву від корони, зображеної на монеті.

досить швидко і досягли значних успіхів. Та на початку Другої світової війни разом із приходом радянських військ на західноукраїнські землі прийшов новий режим. Якщо для банківської системи Тернопілля до 1939 року характерною була різноманітність видів установ та форм їхньої діяльності, то із встановленням Радянської влади (1939 рік) банківська система краю зазнала уніфікації, було ліквідовано усі установи, а фонди та інституції влило у загальну кредитно-банківську систему СРСР, до якої входили республіканська контора Держбанку СРСР та мережа ощадних кас.

З 1987 року розпочалась перебудова банківської системи СРСР: з мережі Держбанку СРСР виділилися Зовнішекономбанк, Промбудбанк, Агропромбанк, Житлсоцбанк, Ощадбанк. У Тернополі та Тернопільській області діяли всі банки, крім Зовнішекономбанку. Промбудбанк здійснював вкладення у капітальне будівництво в різних галузях економіки, Агропромбанк кредитував потреби сільського господарства (надання коштів колгоспам, радгоспам тощо), Житлсоцбанк фінансував соціальні проекти, а Ощадбанк працював із населенням. У структурі Держбанку СРСР функціонували відділ фінансування і кредитування сільського господарства, відділ кредитування торгівлі, планово-економічний відділ, відділ промисловості тощо, які здійснювали контроль за діяльністю вище згаданим банків у Тернополі та в районах області, а також наглядали за дотриманням тенденцій грошових потоків встановленим головним Держбанком СРСР та урядом країни планам.

Із здобуттям незалежності України, банківську систему було децентралізовано, почались процеси приватизації та комерціалізації банківської діяльності. Відтак в області кількість комерційних банківських установ постійно зростала. Якщо в квітні 2004 року в області працювало 184 банківські установи, то за станом на 1 квітня 2008 року – 329, з яких 37 філій комерційних банків і 292 безбалансових відділень. Для клієнтів банків це було доброю тенденцією, адже створювалось конкурентне середовище, що спонукало до підвищення рівня та якості обслуговування, впровадження нових банківських продуктів. Зростали обсяги кредитування реального сектору та фізичних осіб, за перший квартал 2005 року зросли на 10 % і за станом на 1 квітня 2008 року дорівнювали 638,1 млн грн (у національній валюті – 424,5 млн грн та в іноземній валюті 213,6 млн грн) проти 585 млн. грн. на 01.01.2005. В інвестиційну діяльність банківськими установами області направлено 79,8 млн грн Найактивнішими кредиторами краю у 2005-2009 роках були Райффайзен банк Аваль, Промінвестбанк, Приватбанк, Надра, Кредитбанк, Укресімбанк. З кожним роком зростали обсяги виданих кредитів на потреби підприємств аграрного сектору області. У 2007 році кредити АПК становили третину кредитного портфеля області. Стали запроваджуватись нові форми банківського обслуговування, стабільно зростали обсяги розрахунків населення за допомогою платіжних карток, відбулось впровадження І-банкінгу тощо. В області немає жодного банку – юридичної особи (раніше таким банком був «Банк Універсальний», але в 2002 р. його головний офіс із Тернополя перенесено до Львова). Контроль за дотриманням банківськими установами нормативно-інструктивної бази в процесі їх діяльності забезпечувало Управління Національного банку України в Тернопільській області. Та, починаючи із 2014 року, коли в дію почали впроваджувати реформаційні зміни банківської системи України, з ринку було виведено не лише ряд комерційних банків, але й було закрито більшість територіальних управлінь Національного банку України, в тому числі і в Тернополі. Відсутність банків-юридичних осіб, а також і Територіального управління Національного банку України в Тернопільській області призвела до зниження активності банківських установ на місцевому рівні. Кількість діючих структурних підрозділів банків за станом на 01.07.2021 знизилась до 119 відділень та 3 філій банківських установ на ринку Тернопільщини [9].

Найширше на ринку Тернопільщини представлені відділення таких банків як:

АТ «Ощадбанк» – 39 відділень, АТ КБ «ПриватБанк» – 29 відділень, АТ «Райффайзен Банк Аваль» – 9 відділень та АБ «Укргазбанк» – 8 відділень. За станом на 01.09.2021 обсяг виданих кредитів банківськими установами Тернопільської області становив 6 022 млн грн (4 075 млн грн у національній валюті та 1 947 млн грн в іноземній валюті), найбільша частка кредитування припала на сільське господарство – 2 445 млн грн, на операції з нерухомим майном – 1 725 млн грн, на переробну промисловість – 705 млн грн, на оптову та роздрібну торгівлю – 756 млн грн. Водночас, невеликі суми було направлено на фінансування розміщування й організації харчування – 4 млн грн, діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування – 6 млн грн, охорони здоров'я та надання соціальної допомоги – 6 млн грн, мистецтва, спорту, розваг та відпочинку – 3 млн грн, освіти – 1 млн грн, професійної, наукової та технічної діяльності – 0 млн грн[9].

Що стосується кредитних спілок, то їх роль у сучасному житті не є настільки вагомою у фінансуванні підприємницької діяльності та програм місцевого розвитку, як це було на початку минулого століття. Більше того, ринок кредитних спілок останні 10 років поступово скорочується, а за останні 5 років кількість кредитних спілок в Україні зменшилась вдвічі і становить 327. З них 85 знаходиться в ООС та АР Крим (25 %). Найбільша концентрація активів, а саме 42 % припадає на 2 західні області України – Івано-Франківську (18 кредитних спілок) і Львівську область (17 кредитних спілок) та місто Київ (29 кредитних спілок). Водночас, кредитні спілки є в кожній області України, в тому числі і Тернопільській (10 кредитних спілок) [10].

Основними проблемами функціонування кредитних спілок є те що вони важко адаптуються до змін, в тому числі і до запровадження новітніх технологій щодо дистанційного обслуговування, а їх ключовими клієнтами залишаються люди старшого віку. Обмежує розвиток ринку і рівень власного капіталу кредитних спілок. Відсутні стимули для капіталізації спілок, а ризики вкладників підвищує відсутність системи гарантування для членів кредитних спілок. Водночас, кредитні спілки з-поміж інших небанківських фінансових установ виявились найбільш вразливими до карантинних обмежень, передусім, через неготовність до дистанційних послуг та орієнтацію на готівкові розрахунки, через відсутність електронних продуктів, а також, через зниження фінансової активності осіб старшого віку, які становлять значну частину серед членів кредитних спілок.

5. Висновки та перспективи подальших досліджень в даному напрямку.

Досліджуючи особливості фінансового забезпечення діяльності на землях Тернопільщини, бачимо що вони мають свою давню історію, яку нам вдалося відслідкувати починаючи з другої половини XVIII ст. Здебільшого установи, де українці могли отримати необхідні кошти для фінансування власної справи були представлені мережею ощадних кас, кас взаємодопомоги – братських кас та шпихлірів при церковних парафіях, позичкових кас при товаристві «Просвіта», а також численною кількістю кредитних спілок, «райфайзенок» та кооперативів. Серед них слід назвати «Повітове товариство кредитове», згодом назване «Руським банком», кредитові кооперативи «Руський Народний Дім» (з 1924 року «Український Народний Дім») та «Руська Каса», торговельно-кредитову кооперативу «Єдність», «Краєвий Кредитовий Союз», кредитове товариство «Віра», кредитівку «Надія», кредитову кооперативу Повітове Товариство Ощадностей і Позичок «Праця». Згодом, шляхом об'єднання кредитних спілок було організовано одні з перших банків, зокрема, «Руський банк», «Український Кооперативний Банк» або просто «Українбанк», «Повітовий Кооперативний Банк», Акціонерний іпотечний банк.

Оскільки землі Західної України перебували у складі інших країн, то ринок фінансування безумовно був представлений неукраїнськими установами, серед них

були польська кредитова кооператива «Товариство Задаткове», польський «Банк Залічкови», жидівські (єврейські) кредитові спілки, філія Віденського спілчанського банку, Австро-Угорський банк, який згодом було перетворено у Польський Державний Банк.

Та із початком Другої світової війни і приходом радянської влади на Західні землі України було ліквідовано Ревізійний Союз Українських Кооператив, припинила існування кредитна кооперація, а її майно передано Держбанку УРСР. Споживча кооперація стала поступово одержавленою, а виробничі кооперативи були націоналізовані радянською владою.

Як показує наше дослідження, формування та залучення національних джерел фінансового забезпечення діяльності вітчизняних підприємців та реалізації соціальних програм місцевого розвитку було одним із способів протистояння окупаційним режимам та збереження національного господарства та місцевих традицій. Відповідно, саме бажання збереження національної ідентичності, відстоювання національних економічних та культурно-освітніх інтересів спонукало місцеве населення до гуртування власних зусиль задля формування національного капіталу та його подальшого використання на власні потреби. Кредитні спілки та банки з національним капіталом фінансували потреби селян та фермерів Тернопілля, а також підтримували українські культурно-освітні заклади: «Міщанське братство», «Руську бесіду», «Сокіл», «Просвіту», «Селянську бурсу», «Рідну школу», «Студентський союз», «Подільський голос». Територіальні громади розуміли, що без фінансової незалежності від окупанта підтримка національних проектів неможлива, а тому активно намагалася досягнути її. Та не завжди це вдавалося, і не на усіх землях України, скажімо, на Волині, Поліссі та Холмщині українців змушували вступати до польських кооперативних асоціацій, а не підтримувати українські. За часів радянської влади державні банки також фінансували суто потреби командно-адміністративної економіки, а не приватні підприємства (які в цей час були заборонені) та соціальні проекти, тим більше ті, які б підтримували національні інтереси українців.

За сучасних умов, коли в нашій країні функціонує національна банківська система, а на фінансовому ринку діють кредитні спілки, здавалось би не мало б бути проблем із фінансовим забезпеченням національних підприємців та різних культурно-освітніх закладів. Та дані нам свідчать про недофінансування (або ж його відсутність) і не лише на рівні Тернопільської області, але й в межах країни також. Недофінансованими залишаються культурні, соціальні та освітні заходи, заклади охорони здоров'я, а також наукової та технічної діяльності, які є стратегічно важливими у державотворчих процесах. Водночас, можемо зазначити, що основна частка виданих кредитів банківськими установами у Тернопільській області направлена у сільське господарство, на операції з нерухомим майном, у переробну промисловість, на оптову та роздрібну торгівлю. Можна стверджувати, що банківський капітал здебільшого підтримує реальний сектор економіки, ті проекти, які є рентабельними та швидкоокупними. А інші, стратегічно та національно важливі проекти, які можуть бути більш ризиковими, довгоокупними, а іноді й менш привабливими з точки зору фінансової вигоди, можуть роками перебувати у стані недофінансування. Це можна пояснити як суто економіко-математичним обґрунтуванням доцільності чи недоцільності фінансування відповідних проектів, так і відсутністю усвідомлення їхньої перспективності, необхідності, або ж просто відсутністю національної волі на це.

Якщо розглядати структуру банківської системи України за станом на 2021 рік, то 56 із 73-х комерційних банків України, тобто 76 % – це банки з іноземним капіталом. Скажімо, до проведення реформи банківської системи, тобто до 2014-2015 років 33 банки України фактично повністю належали іноземним власникам, а частка банків з

іноземним капіталом становила 27 %. Із 15 банків, що формували I групу, лише 5 – із вітчизняним капіталом, із 20 банків II групи – 11, із 23 банків III групи – 15, із 122 банків IV групи – 100 [11]. Це свідчило про те, що іноземний капітал сконцентрований у найбільш надійних та сильних гравців ринку, тоді як банки з чистим вітчизняним капіталом належали до слабших. Тому з метою забезпечення фінансової підтримки різноманітних стратегічно важливих вітчизняних проектів, необхідно, передусім, вирішувати питання щодо збільшення частки національного капіталу у банківській системі України та реформувати підходи функціонування кредитних спілок, які мають давню історію у нашій країні.

Author details (in English)

FORMATION OF TRADITIONS OF FINANCIAL SUPPORT OF ACTIVITY AND BANKING DEVELOPMENT ON THE TERNOPIL REGION'S LANDS

Olha VLADYMYR

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

56 Ruska str., 46001, Ternopil, Ukraine

e-mail: olhavlada@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1244-101X>

Abstract. *The article considers the peculiarities of the formation of traditions of financial support of private business and public associations in the lands of Ternopil region. The main trends in the formation and development of banking in the Western lands of Ukraine, including Ternopil region, are described. The main types of financial and credit companies that operated in the lands of Ternopil region in the late XVIII - early XX centuries are considered. It has founded out which banks were among the first in the city of Ternopil and region. It is investigated which institutions now function in the buildings of the first banks. The main reasons and purpose of creation of financial and credit societies by territorial communities at the end of XVIII - the beginning of XX centuries are substantiated. The role of rural cooperatives and banks in the life of Ukrainians during the Polish and Austro-Hungarian occupation is considered. The analysis of transformations of financial and credit institutions of Western Ukraine and Ternopil region after the Second World War and the arrival of the Soviet occupation regime is carried out. The main trends in the development of banking after Ukraine's independence have been studied. (The way which the structure of the banking system was presented in Ternopil region was considered). How the structure of the banking system was presented in Ternopil region is considered. The main directions and areas of activity that commercial banks have lent in large amounts, as well as those industries that are constantly underfunded by both the state and the banking sector are identified. The impact of the reform of the banking system of Ukraine in 2014-2015 on the economic activity of banking and entrepreneurial business of Ternopil region is considered. Negative tendencies in the change of the structure of bank capital were revealed – not in favor of national capital. The existence of risks of growth of foreign capital share in the banking sector of the national economy is substantiated. The main problems of development of credit unions under modern conditions (in the current circumstances) are revealed. The existence of interrelation and interdependence between the share of the national component in the capital of financial institutions and the level of development of strategically important economic and social state-building processes is proved. The main problems and ways to solve them are identified in order to expand the opportunities for financial support of national businesses and local communities.*

Key words: *financing, financial support of activity, financial and credit societies, cooperatives, credit unions, savings banks, banks, commercial banks, the National Bank of Ukraine, lands of Ternopil region.*

Appendix A. Supplementary material

Supplementary data associated with this article can be found, in the online version, at

<http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21vomnzt.pdf>

Funding

The authors received no direct funding for this research.

Citation information

Vladymyr, O. (2021) Formuvannia tradytsii finansovoho zabezpechennia diialnosti ta rozvytok bankivskoi spravy na zemliakh Ternopilshchyny [Formation of traditions of financial support of activity and banking development on the Ternopil region's lands]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-Economic Problems and the State]

Використана література:

1. Бойчук Л. Тернопіль у плині літ. Тернопіль: Джура, 2003. 392 с.
2. «Бучач і Бучаччина» – історично-мемуарний збірник (Нью-Йорк-Лондон-Париж-Сідней-Торонто: НТШ, Український архів. Т. XXVII, 1972. 944 с.).
3. Зборівщина: над берегами Серету, Стрипи і Золотої Липи: історично-мемуарний і літературний збірник. Торонто: 1985 р. 1056 с.
4. Історично-мемуарний збірник Чортківської округи. Повіти: Чортків, Копичинці, Борщів, Заліщики // Ред. кол. О. Сосневицька, Б. Стефанович, Р. Дразньовський. Український архів. Т. XXVI. Вид.: Діловий комітет земляків Чортківської округи. Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1974.
5. Ткаченко І.С. Кредитні спілки України – аспекти функціонування. Тернопіль: Економічна думка. 2001. 75 с. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/616/1/kred_spilku.pdf
6. Тимочко Н. О. Економічна історія України. К.: КНЕУ, 2005. 204 с.
7. Принципи кредитної кооперації Шульце-Деліча. URL: <http://www.creatorsociety.org/index.php/cooperation-ua/theory-of-cooperation-ua/coop-principles-ua/credit-principles-ua>
8. Бережанська Земля: Історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто. 1970. Т. 1.
9. Дані статистики фінансового сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms>
10. База даних елементів бізнес-інфраструктури Тернопільської області. URL: http://sed.te.gov.ua/data/upload/publication/main/ua/26830/bazazv_23062015.pdf
11. О. М. Владимир, О. В. Дзюблюк. Іноземний капітал у банківській системі України: вплив на розвиток валютного ринку та діяльність банків // Вісник Національного банку України. 2014. С.26-33.

References

1. Boychuk L. (2003). Ternopil u plyni lit [Ternopil over the years]. Ternopil: Dzhura, 392. (in Ukrainian)
2. «Buchach i Buchachchyna» – istorychno-memuarnyy zbirnyk (1972). [Buchach and Buchachchyna – is a historical-memoir collection]. New York-London-Paris-Sydney-Toronto: NTSh, Ukrainian Archive. V. XXVII, 944. (in Ukrainian)
3. Zborivshchyna: nad berehamy Seretu, Strypy i Zolotoyi Lypy: istorychno-memuarnyy i literaturnyy zbirnyk. (1985). [Zborivshchyna: over the banks of the Seret, Strypa and Zolota Lypa rivers: historical-memoir and literary collection]. Toronto, P. 1056. (in Ukrainian)
4. Sosnevytska O., Stefanovych B., Drazhnovsky R. (1974) Istorychno-memuarnyy zbirnyk Chortkivs'koyi okruhy. Povity: Chortkiv, Kopychyntsi, Borshchiv, Zalishchyky [Historical and memoir collection of Chortkiv district. Counties: Chortkiv, Kopychyntsi, Borshchiv, Zalishchyky]. Publisher: Business Committee of Chortkiv District Compatriots. New York-Paris-Sydney-Toronto, Ukrainian archive. V. XXVI. (in Ukrainian)
5. Tkachenko I.S. (2001). Kredytni spilky Ukrayiny – aspekty funktsionuvannya [Credit unions of Ukraine – aspects of functioning]. Ternopil: Economic Thought, P. 75. (in Ukrainian)

6. Tymochko N. O. (2005). Ekonomichna istoriya Ukrainy [Economic history of Ukraine]. K.: KNEU, 204. (in Ukrainian)
7. Pryntsypy kredytnoyi kooperatsiyi Shul'tse-Delicha [Principles of credit cooperation Schulze-Delich]. URL: <http://www.creatorsociety.org/index.php/cooperation-ua/theory-of-cooperation-ua/coop-principles-ua/credit-principles-ua> (accessed 17 October 2021)
8. Berezhans'ka Zemlya: Istorychno-memuarnyy zbirnyk (1970). [Brzezany Land: Historical and memoir collection]. New York-Paris-Sydney-Toronto. V. 1. (in Ukrainian)
9. Dani statystyky finansovoho sektoru [Financial sector statistics]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms> (accessed 17 October 2021)
10. Baza danykh elementiv biznes-infrastruktury Ternopil's'koyi oblasti [Database of elements of Ternopil region's business infrastructure]. URL: http://sed.te.gov.ua/data/upload/publication/main/ua/26830/bazazv_23062015.pdf (accessed 17 October 2021)
11. Vladymyr O. M., Dzyublyuk O. V. (2014). Inozemnyy kapital u bankivs'kiy systemi Ukrainy: vplyv na rozvytok valyutnoho rynku ta diyal'nist' bankiv [Foreign capital in the banking system of Ukraine: an impact on the currency market development and banks activity]. Bulletin of the National Bank of Ukraine. V.5. 26-33. (in Ukrainian)

© 2021 Socio-Economic Problems and the State. All rights reserved.
 This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.
 You are free to:
 Share — copy and redistribute the material in any medium or format Adapt — remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially.
 The licensor cannot revoke these freedoms as long as you follow the license terms.
 Under the following terms:
 Attribution — You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made.
 You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use.
 No additional restrictions
 You may not apply legal terms or technological measures that legally restrict others from doing anything the license permits.

Socio-Economic Problems and the State (ISSN: 2223-3822) is published by Academy of Social Management (ASM) and Ternopil Ivan Puluj National Technical University (TNTU), Ukraine, Europe.

Publishing with SEPS ensures:

- Immediate, universal access to your article on publication
- High visibility and discoverability via the SEPS website
- Rapid publication
- Guaranteed legacy preservation of your article
- Discounts and waivers for authors in developing regions

Submit your manuscript to a SEPS journal at <http://sepd.tntu.edu.ua>

